

об'єктивним знакам. Тому наступні наукові розвідки будуть пов'язані з визначенням впливу самоменеджменту на якість управлінської діяльності керівника навчального закладу та стан його стратегічного розвитку.

**Література:**

1. Освітній менеджмент: Навчальний посібник / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : «Шкільний світ», 2003. – 400 с.
2. Маслікова І. В. Моніторингова системі освітнього менеджменту. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 144 с.
3. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.
4. Управление начинается с себя / Сост. Линсиц И. В. – М. : Экономика, 1991. – С. 135-141.

**Слободенюк Л.І., Слободенюк О.В.\***

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ШКІЛЬНОЇ НЕУСПІШНОСТІ**

*Стаття присвячена теоретичному аналізу проблеми шкільної неспішності та її корекції. Визначено провідні чинники та структуру психолого-педагогічної корекції шкільної неспішності.*

Протягом різних історичних епох накопичувалися численні факти, висувалися теорії і припущення щодо причин навчальної неспішності. В умовах модернізації освіти проблема неспішності учнів залишається гострою. І це пов'язано з тим, що неспішність – складне, багатогранне явище шкільної дійсності, яке є предметом гарячих суперечок і протистоянь протилежних точок зору на аспект визначення провідних чинників забезпечення навчальної успішності й попередження неспішності.

Метою нашої роботи було вивчення, узагальнення причин шкільної неспішності та з'ясування її соціальних і психологічних факторів, розкриття шляхів корекційної роботи.

В.О.Сухомлинський зазначав: щоб надати «важкій» дитині індивідуальну допомогу, розбудити допитливість, цікавість, знайти засоби розумового розвитку, слід систематично, уважно, терпляче вивчати рівень її розумового, емоційного розвитку, шукати і знаходити причини, через які учень став невстигаючим [12].

«Віра педагога в потенційні можливості та здібності кожного свого вихованця набуває справжнього сенсу тільки тоді, коли він переконаний у перетворюючій силі виховання і навчання, своєї педагогічної праці». – вважає Ш.О.Амонашвілі [1].

Неуспішність окремого учня індивідуальна, проте в ній є типові риси. Тому, щоб вирішувати питання її попередження й подолання, треба знати, перш за все, загальні причини не-

\* © Слободенюк Л.І., Слободенюк О.В.

## НАУКА – ШКОЛІ

успішності. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено, що проблема неуспішності учнів залежить від:

- педагогічних, соціально-побутових, фізіологічних та психологічних чинників невстигання (П.П.Блонський, А.М.Гельмонт, Н.О.Менчинська, Л.С.Славина, М.Й.Мурачковський, П.П.Борисов, Ю.З.Гільбух, О.Л.Венгер, Г.А.Цукерман, Г.І.Вергелес, Л.А.Матвеева та ін.);

- типологічних особливостей вищої нервової системи людини як фізіологічної основи індивідуально-психологічних відмінностей (Г.С.Костюк, Н.С.Лейтес, Б.М.Теплов та ін.);

- рушійних сил психічного розвитку (Л.С.Виготський, О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн та ін.);

- вад особистісного розвитку, які мають соціогенний характер (П.О.Ефруссі, А.Ф.Лазурський, П.Ф.Лесгафт, В.М.Сорока-Росинський та ін.);

- об'єктивних причин (умови життя, педагогічна занедбаність, формалізм батьків у ставленні до навчання дітей) і суб'єктивних причин (рівень розумового розвитку дитини, слабкий стан фізичного здоров'я, несформованість мотивів навчання, низька самооцінка учня) (Б.Г.Ананьєв, Т.Ю.Андрущенко, Ю.К.Бабанський, Н.А.Бастун, Б.Н.Боденко, В.В.Волошина, Ю.З.Гільбух, О.Д.Главінська, С.М.Зінченко, Т.Д.Ілляшенко, З.І.Калмикова, Н.В.Карабекова, І.Ю.Кулагіна, Н.П.Майорова, Н.О.Менчинська, Г.Б.Моніна, М.Й.Мурачковський, Л.С.Славина, Л.М.Співак, Р.В.Овчарова та ін.);

- здібностей і обдарованості (Б.Г.Ананьєв, Д.Б.Ельконін, В.А.Крутецький, М.Д.Левітов, Н.С.Лейтес, В.Н.Мясищев, Б.М.Теплов та ін.);

- процесу засвоєння знань і сутності індивідуальних відмінностей у цьому процесі (В.В.Давидов, В.І.Зикова, З.І.Калмикова, Г.С.Костюк, Н.О.Менчинська та ін.);

- розвитку мислення, невміння узагальнювати, абстрагувати, порівнювати приховані суттєві властивості предметів і явищ (З.І.Калмикова, Н.О.Менчинська, Н.І.Мурачковський та ін.);

- індивідуальних відмінностей у пам'яті (Л.В.Занков, Н.І.Мурачковський, А.О.Смірнов та ін.), уваги (Н.І.Мурачковський, В.С.Мухіна та ін.);

- працездатності (А.А.Бударний, Ф.Ф.Корольов, В.С.Цетлін та ін.);

- ставлення школярів до навчання та формування їх навчальних інтересів (Н.М.Бібік, Л.І.Божович, І.Ю.Кулагіна, М.В.Матюхіна, Л.С.Славина, З.І.Калмикова та ін.);

- діагностики і корекції труднощів у навчанні (В.П.Гапонов, Ю.З.Гільбух, В.А.Георгієвська, Т.Д.Ілляшенко та ін.);

- здатності оперувати набутими знаннями, уміннями використовувати їх на практиці, здійснювати перенесення в

## НАУКА — ШКОЛІ

змінених умовах(Ю.К.Бабанський, Н.А.Бастун, А.А.Бударний, Н.М.Бібік, Т.Б.Генінг, К.М.Гуревич, М.Т.Дрігус, І.В.Дубровіна, Д.Б.Ельконін, З.І.Калмикова, Н.О.Менчинська, М.М.Скаткін, В.С.Цетлін та ін.);

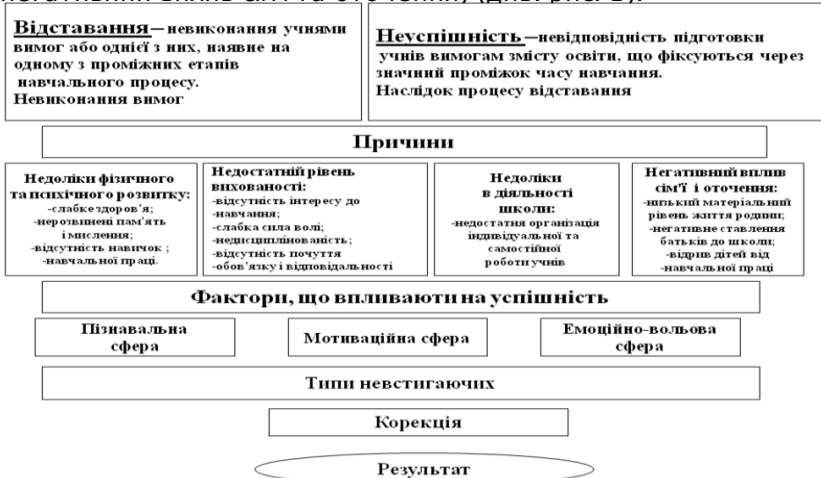
– визначення джерел та причин виникнення труднощів у навчанні та подальшої корекційно-розвивальної роботи психолога й педагога (Н.А.Бастун, Ю.З.Гільбух, Л.В.Дзюбка, І.В.Дубровіна, Т.Д.Ілляшенко, Н.П.Локалова, В.С.Цетлін та ін.);

– методів навчання, незадовільної організації роботи учнів, а саме – перевантаження позашкільними заходами, факультативними заняттями, нераціонально складеним розкладом занять, пізнавальної бідності змісту, психологічної атмосфери уроку (М.К.Акімова, В.І.Бондар, А.А.Бударний, Т.Б.Генінг, І.Г.Глассер, І.В.Дубровіна, Л.М.Зюбін, І.А.Невський, В.І.Помагайба, М.М.Скаткін, В.Ф.Харківська, В.С.Цетлін та ін.);

– недоліків стилю навчального спілкування (Н.М.Бібік, І.Ю.Кулагіна, А.К.Маркова, Н.І.Мурачковський, О.В.Проскура, Л.М.Фрідман та ін.).

Таким чином, неуспішність школярів пов'язана з їхніми індивідуальними особливостями та з тими умовами, у яких відбувається їхній розвиток. Тому причини виникнення неуспішності в кожного окремого учня своєрідні.

Узагальнення характеристик типових причин неуспішності школярів дозволило здійснити їх розподіл на внутрішні стосовно школяра (недоліки фізичного та психічного розвитку) і зовнішні (недостатній рівень вихованості, недоліки в діяльності школи, негативний вплив сім'ї та оточення) (див. рис. 1).

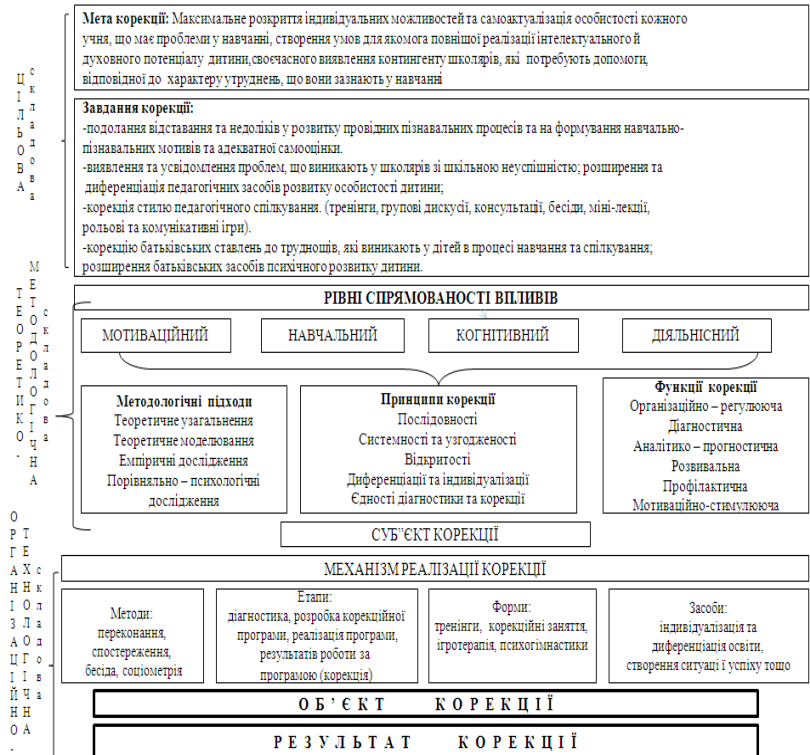


**Рис. 1. Структурна схема виявлення чинників, що викликають неуспішність**

Одним із напрямів подолання проблем шкільної неуспішності є корекційно-розвивальна робота, яка є складним і багатогранним процесом [3; 6; 8-11]. Ефективність корекції шкільної неуспішності дітей залежить від її єдності з психолого-педагогічною діагностикою. Тому в дослідженні шкільної неуспішності необхідно дотримуватися принципу єдності діагностики й корекції як цілісної системи.

Головним завданням шкільної психодіагностики є визначення рівня розвитку пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфер для виявлення труднощів у навчальному процесі школярів та якісному складанні корекційної програми розвитку.

Аналіз праць учених з проблем моделювання психолого-педагогічної корекції шкільної неуспішності [2; 3; 6; 13; 14] та змісту причин і факторів, що впливають на успішність учнів у навчанні, дозволив нам розробити модель, яка включає такі головні структурні складові: цільову, методологічно-функціональну, організаційно-технологічну та результативну (рис. 2).



**Рис. 2 Модель психолого-педагогічної корекції шкільної неуспішності**

Цільовою складовою моделі є мета та завдання корекційної роботи. При розробці цільового компоненту ми виходили з розуміння мети як ідеального, свідомо планованого результату процесу корекції стосовно дій та умов, що його породжують.

На наш погляд, на сучасному етапі метою психолого-педагогічної корекції шкільної неуспішності слід вважати максимальне розкриття індивідуальних можливостей та самоактуалізації особистості кожного учня, який має проблеми в навчанні, створення умов для якомога повнішої реалізації інтелектуального й духовного потенціалу дитини, своєчасного виявлення контингенту школярів, які потребують допомоги, відповідно до характеру утруднень, що вони зазнають у навчанні.

Відповідно до мети можна визначити завдання психолого-педагогічної корекції шкільної неуспішності: подолання відставання й недоліків у розвитку провідних пізнавальних процесів; формування навчально-пізнавальних мотивів та адекватної самооцінки; виявлення та усвідомлення проблем, що виникають у школярів зі шкільною неуспішністю; розширення та диференціація педагогічних засобів розвитку особистості дитини; корекція стилю педагогічного спілкування (тренінги, групові дискусії, консультації, бесіди, міні-лекції, рольові та комунікативні ігри); корекція батьківських ставлень до труднощів, що виникають у дітей у процесі навчання та спілкування; розширення батьківських засобів психічного розвитку дитини.

Наступною складовою моделі є теоретико-методологічна, до якої належать рівні спрямованості впливів на неуспішність (мотиваційний, навчальний, когнітивний, діяльнісний). Нами визначено такі основні функції корекції: організаційно-регулююча, діагностична, аналітико-прогностична, розвивальна, профілактична, мотиваційно-стимулююча. При розгляді принципів психолого-педагогічної корекції шкільної неуспішності ми керувалися системним та діяльнісним підходами і розглядали корекційну роботу як взаємопов'язану спільність діагностичних, розвивальних, профілактичних, змістових, методичних, організаційних та інших компонентів, які складають єдину взаємозалежну і взаємообумовлену цілісність [9; 10].

Основними принципами корекційно-розвивальної роботи мають бути: принцип системності корекційних, профілактичних і розвивальних завдань, діяльнісний принцип корекції через ігрову та навчальну діяльність, принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей, принцип комплексності методів психологічного впливу, принцип опори на різні рівні організації психічних процесів.

Механізм реалізації організаційно-технологічної складової моделі забезпечується формами, методами, етапами та засобами здійснення корекції. Вони різноманітні й залежать від цілей та завдань корекційної роботи в конкретний період часу,

від суб'єкта і об'єкта цієї діяльності.

Таким чином, запропонована нами модель корекції шкільної неуспішності є системним засобом взаємоузгодження дій педагогів і шкільних психологів щодо подолання утруднень у просуванні учнів у процесі засвоєння навчального матеріалу.

### Література:

1. Амонашвілі Ш. О. Школа життя/ Ш. О. Амонашвілі. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха, 2002. -172 с.
2. Ананьев Б. Г. Психология педагогической оценки / Б. Г. Ананьев. – Л. : Труды ин-та по изучению мозга им. В. М. Бехтерева, 1935. – 146 с.
3. Бастун Н. А. Психологический анализ причин низкой успеваемости учения шестилетних первоклассников : дис. ... канд. психол. наук : 19. 00. 07 / Н. А. Бастун. – К., 1992. – 201 с.
4. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М. : Изд-во Института профессионального образования МО России, 1995. – 212 с.
5. Блонский П. П. Как обеспечить будущим учителям знание возрастных особенностей детей / П. П. Блонский // Педагогическое образование. – 1934. – № 6. – С. 40–44.
6. Генинг Т. Б. Активизация учебно-познавательной деятельности слабоуспевающих школьников в процессе проблемного обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 01 / Т. Б. Генинг; Московский гос. пед. институт им. В. И. Ленина. – М., 1978. – 16 с.
7. Гільбух Ю. З. Шкільний клас: як пізнавати й виховувати його душу / Ю. З. Гільбух, О. В. Киричук. – К. : Перспектива, 1996. – 208 с.
8. Глассер У. Школи без неудачників / У. Глассер. – М. : Прогресс, 1991. – 184 с.
9. Ілляшенко Т. Д. Типологія дітей з труднощами у навчанні / Т.Д.Ілляшенко // Дефектологія. – 1997. – № 2. – С. 37–41.
10. Менчинская Н. А. Психологические проблемы неуспеваемости школьников / Н. А. Менчинская. – М. : Педагогика, 1989. – 224 с.
11. Мешков Н. И. Психолого-педагогические факторы академической успеваемости / Н. И. Мешков. – Саранск: Наука, 1991. – 96 с.
12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: Сто порад учителям / В.О.Сухомлинський: У 5-и т. -Т. 5. -С. 525-585.
13. Цетлин В. С. Предупреждение неуспеваемости учащихся / В.С.Цетлин. – М. : Знание, 1989. – 77 с.
14. Цукерман Г. А. Школьные трудности благополучных детей / Г.А.Цукерман. – М. : Знание, 1994. – 80 с.